

ВСЕ ПРО ЗАКОНИ – В ОДНІЙ ГАЗЕТІ!
Юридичний Вісник України
Загальнонаціональна правова газета
WWW.YVU.COM.UA

► № 5 (1564)

11–20 БЕРЕЗНЯ 2026 РОКУ

СТОР. 3

**Міфи і реалії деяких суб'єктів
кримінально-правової
політики**

■ У ЦЬОМУ НОМЕРІ

Про критичний стан українських бібліотек

► стор. 4

Коли негативний результат, теж результат

► стор. 6

Про виклики щодо прискореного вступу України в ЄС

► стор. 12

Деокупація мислення: як протистояти пропаганді в підручниках окупантів?

► стор. 13

Смертоносні міни:**Україна домагається правосуддя**

► стор. 14

Соціальний патерналізм та парадигма нової ветеранської політики

► стор. 16–19

Обрахунок компенсації за затримку розрахунку при звільненні

► стор. 25

НАГАДУЄМО НАШИМ ЧИТАЧАМ!

Триває передплатна кампанія на II півріччя 2026 року.

Передплата здійснюється в усіх відділеннях Укрпошти та безпосередньо в редакції тижневика (в т. ч. онлайн).

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС: 21615

Міфи і реалії деяких суб'єктів кримінально-правової політики

Президент України Володимир Зеленський підписав Указ №223/2026 «Питання оптимізації системи консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів» — 5 березня 2026 року 2026 року яким було скасовано Указ Президента України від 7 серпня 2019 року № 584/2019 «Питання Комісії з питань правової реформи».

Дана Комісія була консультативно-дорадчим органом при Президентові України. Здавалося, що це був суттєвий прорив у новому етапі кримінально-правової політики. Про те разом із Комісією припинила існування і робоча група з розвитку кримінального права. Про це повідомив в соцмережах доктор юридичних наук, професор, член робочої групи Микола Хавронюк. Останні шість років робоча група досить успішно розробляла новий Кримінальний кодекс України. Як відомо, робоча група роботу над текстом проекту Кримінального кодексу визнала завершеною. Так трапилось, що ситуація схожа на те, як у старому Римі казали: «Actum est, ilicet» (Справу завершено, розходьтєся). Хоча відомо, що робота над проектом наразі триває без офіційного статусу. За роки існування групи проект став сучасним документом, якому могли б заздрити європейські законотворці. Треба зазначити, що проект кодексу отримав численні оновлення, лінгвістичні експертизи, допомогу іноземних експертів, обговорення з вітчизняними практиками та науковцями. Розробники характеризують проект, який перебуває у стані, що описаний у визначенні Антуана де Сент-Екзюпері: «Досконалість досягається не тоді, коли більше нічого додати, а тоді, коли більше нічого прибрати».

Можна зазначити, що оптимізму на ухвалення проекту в парламенті не побільшало. Розробники називають деякі причини: по-перше, правова реформа наразі не є пріоритетом для Офісу Президента; війна змінила пріоритети, відсунувши розвиток правової держави на другий план; по-друге, чинний КК, дозволяє зловживати законом, як заманеться. Судові та правоохоронні органи перевантажені понад норму. Їх склад не готовий перенавчати та впроваджувати концепції, що закладені в проект. Слід зазначити, що робота над проектом уже дала значний результат. Вона відкрила нові підходи до вирішення проблем кримінального права та створила майданчик для професійної дискусії. Сучасні виклики привернули увагу розробників щодо обговорення воєнних злочинів і наслідків війни; європейської інтеграції; проблем транснаціональної злочинності; зростаючої небезпеки корупції; теми розвитку штучного інтелекту; питань нових економічних і політичних ризиків.

Характеризуючи ситуацію з розробкою проекту КК, потрібно звернути увагу на низку стандартних питань, які нас мали б навчити історичної участі наукової професійної громадськості як учасника кримінально-правової політики. Слід звернути увагу на міфічну зацікавленість органів влади у реформування найгострішої зброї, тобто КК України, якій влада тримає у своїх руках.

У 90-х роках професійна наукова громадськість вже брала участь у розробці чинного КК. У той період він був завершений і 5 квітня 2001 року набрав чинності. Успіх цього проекту пов'язаний за участі всіх наукових вітчизняних шкіл, найперше, Харківської наукової правничої школи. У цей період наукова громадськість і інститути громадянського суспільства брали участь у дискусіях щодо скасування смертної кари, гуманізації покарань, скасування деяких злочинів радянської доби тощо. Але зацікавленість органів влади у реформування кримінального закону у той час була реальною, але не міфічною, на відміну від сьогодення. На сьогодні міфи оточують нас усюди, тому слід пам'ятати, що вони живуть своїм життям, яке часто не збігається з життям реальним. Адже міфи описують не наше з вами життя, а те, яке хтось хоче представити у вигляді нашого буття. І будівництво міфів часто вдається краще, ніж будівництво життя реального, оскільки для цього потрібний лише один матеріал — віртуальність або словниковий запас. А цей запас у сучасній владі, яка і є головним суб'єктом цієї політики є у нескінченній кількості. Про те проект КК України ще нагадає про себе. Запит на нього чекатиме не довго.

Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ

Парадокси віктимності:

концептуальна рамка для кримінального права та перехідного правосуддя

► ЗАКІНЧЕННЯ. Початок у №4

Сучасні системи кримінального права та перехідного правосуддя пережили те, що можна назвати «поворотом до жертви». У національних та міжнародних юрисдикціях жертви перемістилися з периферії кримінального провадження до позицій нормативної центральності. Цей зсув відображається у процесуальних реформах, що надають жертвам права участі, у матеріальному праві, що створює нові склади злочинів для захисту жертв, у системах призначення покарання, що привілеюють вплив жертви, та в дискурсі прав людини, що позиціонує гідність жертви як первинне обґрунтування державних дій.

Вячеслав ТУЛЯКОВ,

д.ю.н., член-кореспондент НАПрН України, професор НУ «ОЮА»

Оптимізація позицій України з урахуванням практики ЄСПЛ

Враховуючи ці парадокси, українська система кримінального правосуддя в умовах війни та подальшого перехідного періоду має навігувати складні компроміси між легітимними потребами жертв та фундаментальними гарантіями справедливого суду. Практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) надає важливі орієнтири для цієї навігації.

Щодо участі жертв та справедливого суду (Парадокс 2): ЄСПЛ постійно підкреслює, що права жертв не можуть автоматично переважати над правами обвинуваченого на

Щодо криміналізації та визначеності (Парадокс 3): У справі *Del Río Prada v. Spain* [GC] (2013) ЄСПЛ підкреслив абсолютну природу принципу *nullum crimen sine lege*. Українське законодавство про колабораціонізм (стаття 111-1 КК) з його нечіткими термінами «будь-яка допомога» та «інформаційна підтримка» ризикує порушити статтю 7 ЄКПЛ. Конституційний Суд України має терміново переглянути цю норму на відповідність принципу правової визначеності. Законодавство має бути переглянуто для чіткої диференціації між справжнім колабораціонізмом (активна допомога насильству) та поведінкою виживання під окупацією. ЄСПЛ у справі *Maktouf and*

кою, мають відповідати тесту необхідності та пропорційності зі статті 5 ЄКПЛ. Слід запровадити обов'язковий судовий перегляд через визначені інтервали. Тривання тримання під вартою має бути чітко обмежене «розумним строком», як вимагається практикою ЄСПЛ.

Щодо свободи вираження та криміналізації мови (Парадокс 3, 8): ЄСПЛ встановив у справах *Handyside v. United Kingdom* (1976) та *Perinçek v. Switzerland* [GC] (2015), що обмеження свободи вираження, навіть для захисту репутації або прав жертв, мають бути «необхідними в демократичному суспільстві» та «пропорційними». Українське законодавство, що криміналізує «виправдання російської агресії», має бути зведене до конкретних випадків підбурювання до насильства або ненависті, а не охоплювати історичний аналіз, академічні дебати чи політичну критику. У справі *Jersild v. Denmark* (1994) ЄСПЛ підкреслив важливість захисту навіть образливої мови, якщо вона сприяє публічному дебату.

Щодо строків та ретроактивності: У контексті законодавства про колабораціонізм важливо врахувати практику ЄСПЛ щодо передбачуваності кримінальної відповідальності. У справі *Kononov v. Latvia* [GC] (2010) Суд визнав, що особи під окупацією могли розумно не передбачати кримінальної відповідальності за певну поведінку. Україна має запровадити чіткі перехідні положення та можливості індивідуального перегляду для осіб, чії дії під окупацією були неоднозначними.

Інституційні гарантії: Відповідно до вимог ЄСПЛ у справі *Guja v. Moldova* [GC] (2008) про інституційну незалежність, Україна має посилити гарантії незалежності судової влади та адвокатури навіть (особливо) в умовах війни. Вища рада правосуддя та Вища кваліфікаційна комісія суддів мають отримати додаткові повноваження для захисту суддів від політичного тиску в справах з високим рівнем суспільного резонансу.

Механізми перегляду: Як ЄСПЛ встановив у справі *Scoppola v. Italy* (No. 2) [GC] (2009), зміни кримінального законодавства

ЄСПЛ постійно підкреслює, що права жертв не можуть автоматично переважати над правами обвинуваченого на справедливий суд.

справедливий суд. У справі *Perez v. France* [GC] (2004) Суд встановив, що надмірна участь цивільних позивачів може порушити рівність сторін. Україні слід запровадити процесуальні гарантії, що забезпечують, що участь жертв у воєнних злочинах та справах про колабораціонізм не компрометує презумпцію невинуватості та право на захист. Судді повинні отримати спеціалізоване навчання щодо управління емоційно насиченими провадженнями з участю жертв при збереженні безсторонності.

Damjanović v. Bosnia and Herzegovina [GC] (2013) встановив, що навіть воєнні злочини мають переслідуватися з дотриманням принципу законності.

Щодо тримання під вартою та презумпції невинуватості (Парадокс 8): У справі *Buzadji v. Republic of Moldova* [GC] (2016) ЄСПЛ детально розробив критерії для виправданого тримання під вартою. Українські воєнно часові розширення підстав для тримання під вартою, навіть якщо обґрунтовані захистом жертв та суспільною безпе-

мають підлягати періодичному перегляду. Україні слід бути готовими запровадити «sunset clauses» (положення про припинення дії) для надзвичайних норм, прийнятих під час війни, з обов'язковим парламентським переглядом після завершення воєнного стану. Можливо буде необхідним створити незалежну парламентську комісію для моніторингу застосування законодавства про колабораціонізм із щорічною звітністю перед Верховною Радою та громадськістю. Забезпечити ефективний доступ до амністування окремих засуджених за колабораціонізм із гарантіями належної правової допомоги для випадків, де колабораціонізм був мінімальним або змушеним виживанням.

Баланс та пропорційність: Головна рекомендація, що випливає з аналізу парадоксів віктимності через призму практики ЄСПЛ: українська система має визнати, що віктим-центричність є легітимною метою, але не абсолютним принципом, що автоматично переважає над іншими фундаментальними правами. Як ЄСПЛ постійно підкреслює у своїй усталеній практиці, демократичне суспільство вимагає балансу між конкуруючими правами та інтересами. Тому страждання жертв є морально значущими, але не звільняють від вимог пропорційності, законності та процесуальної справедливості, що становлять серцевину європейської традиції прав людини, до якої Україна прагне приєднатися.

Замість висновків

Підхід у кримінальному праві, орієнтований на жертву, являє собою справжній моральний прогрес: жертви заслуговують на визнання, участь, захист та підтримку. Але цей поворот також концентрує нові форми

зловживання владою, створює нові ризики несправедливості та породжує системну напруженість, яка вимагає стійкої критичної уваги. Досвід України демонструє, що згадані парадокси віктимності діють не як теоретичні абстракції, а як жива напруженість, що зачіпає тисячі судових переслідувань, мільйони жертв та довгострокову правову та соціальну структуру національного буття. Кожне випробування співпраці орієнтується в напруженості голосу проти справедливості. Кожен, хто пережив сексуальне насильство, стикається з дилемами конфіденційності проти прозорості. Кожна законодавча сесія стикається з емоційною легітимністю та компромісами нормативної стриманості. Визначені тут парадокси забезпечують концептуальну карту для критичної взаємодії з кримінальним правом, орієнтованим на жертву, підтвержену українським досвідом і застосовну в контекстах правосуддя перехідного періоду. Вони припускають, що орієнтація на жертву не може служити нерелексивним козиром, що переважає всі інші цінності, а замість цього повинна постійно балансуватися з конкуруючими принципами, включаючи справедливість, законність, пропорційність, свободу та демократичне обговорення.

Зусилля України з підзвітності заслуговують на підтримку, українські жертви заслуговують на справедливість, а українське суспільство заслуговує на демократичний простір, щоб орієнтуватися в цих парадоксах відповідно до власних цінностей та пріоритетів. Надаючи концептуальні основи для розуміння напруженості, притаманної кримінальному праву, орієнтованому на жертву, ми припускаємо необхідність балансування з позицій безпеки при чіткому узгодженні примату верховенства права та гарантій прав людини.

ПРАВООХОРОНА

Колабораціонізм під прицілом

За п'ять днів 30 підозр: притягнуто до відповідальності осіб, що працювали на ворога.

Прокуратура продовжує притягувати до відповідальності людей, які свідомо пішли працювати на окупаційну владу. З 23 до 27 лютого 2026 року за процесуального керівництва прокуратури повідомлено про підозру 30 особам за держзраду, пособництво державі-агресору та колабораційну діяльність (ст. 111, 111-1, 111-2 КК України).

Найбільше підозр стосується колабораційної діяльності на Луганщині: підозрювані добровільно займали посади в окупаційних адміністраціях та незаконних «правоохоронних» органах, підтримували інформаційно окупаційний режим і сприяли його легітимізації. Тим самим, забезпечуючи роботу окупаційної влади. Інші провадження стосуються шпигунства та передачі відомостей про Сили оборони, збору інформації про військову техніку та особовий склад, а також створення агентурних контактів. Виявлено випадки передачі матеріальних ресурсів рф і участі в незаконних «виборах» у так званих «дільничих виборчих комісіях» на тимчасово окупованих територіях.

Підозри повідомлено прокуратурами АР Крим і Севастополя, Одеської, Кіровоградської, Донецької та Луганської областей. Окремі провадження вже завершилися вирокami. На Херсонщині засуджено уродженця Миколаєва до 11 років позбавлення волі за колабораційну діяльність та поширення матеріалів, що виправдовують збройну агресію рф проти України. Також скеровано до суду справу стосовно псевдополіцейського з Мелітополя, який під час тимчасової окупації Херсонщини жорстоко знущався з цивільного у лікарні; обвинуваченому інкриміновано жорстоке поводження з населенням групою осіб. На Луганщині депутата міської ради засуджено до 12 років позбавлення волі за інформаційну діяльність на користь держави-агресора та її окупаційної адміністрації.

Підготовлено за матеріалами ОПГУ.